

ΛΕΥΚΑΔΑ 1975-1983 ΜΟΡΦΕΣ ΑΥΤΟΔΙΟΙΚΗΤΙΚΗΣ ΠΑΡΕΜΒΑΣΗΣ ΣΤΗΝ ΑΝΑΠΤΥΞΙΑΚΗ ΔΙΑΔΙΚΑΣΙΑ

ΘΑΝΑΣΗΣ ΚΑΛΑΦΑΤΗΣ

Το αίτημα για συμμετοχή των πολιτών στον καθορισμό και στη λήψη αποφάσεων, που τους αφορούν άμεσα ή έμμεσα, έχει αναγνωριστεί σαν ιδιαίτερη κοινωνικοπολιτική τάση στις μέρες μας, και από ορισμένους θεωρείται μία από τις πιο σημαντικές συνιστώσες της μελλοντικής εξέλιξης.¹ Αίτημα με μακρόχρονο παρελθόν, όπου έκδηλα κρυσταλλώνεται η αγωνία του ανθρώπου για ελευθερία και δικαιοσύνη, παρουσιάζεται με αυστηρά περιορισμένα όρια κάθε φορά που συνδέεται με κάποια σχεδιασμένη προσπάθεια, με ευρύτητα δε και ελαστικότητα όταν ενσωματώνεται σ' ένα λιγότερο ή και καθόλου συνεκτικό πλαίσιο (όπως π.χ. οι διάφορες μορφές αυτοδιαχείρισης).

Στον χώρο του οικονομικού και κοινωνικού σχεδιασμού ο δημοκρατικός προγραμματισμός, που παρεμβάλλεται μεταξύ του συγκεντρωτικού και του ενδεικτικού προγραμματισμού, κυριαρχείται απόλυτα από την ιδέα της λαϊκής συμμετοχής και παρέμβασης στην όλη αναπτυξιακή διαδικασία, ενώ παράλληλα καταβάλλεται ιδιαίτερη προσπάθεια να καθοριστεί το ουσιαστικό περιεχόμενο της έννοιας, που έχει και συρρικνωθεί και μεταλλάξει στους διάφορους χώρους εφαρμογής της στις δύο τελευταίες μορφές προγραμματισμού. Ο στρατηγικός σχεδιασμός, στη συνέχεια, διερευνά πώς ανατροφοδοτείται η παρέμβαση και μειώνεται η σύγκρουση κυρίως ανάμεσα στους διάφορους κλάδους οικονομικής δραστηριότητας και στις διάφορες κοινωνικές ομάδες και στρώματα.²

Το αίτημα της συμμετοχής αναφέρεται πολύ συγκεκριμένα και χαρακτηριστικά στον περιφερειακό σχεδιασμό, που η αναγκαιότητά του, καθώς και αυτή της αποκέντρωσης αποτελούν καίρια προβλήματα στη χώρα μας, ιδιαίτερα εξαιτίας της σπρεβλής ανάπτυξης του κέντρου που συνδέεται ταυτόχρονα με υποχώρηση στην περιφέρεια. Ανεξάρτητα από το γεγονός ότι και για το κέντρο και για την περιφέρεια οι γοργές μεταβολές δημιούργησαν την ανάγκη μιας διαφορετικής προβληματικής από εκείνη που μέχρι τώρα είχε προταθεί, για τα θεωρητικά μοντέλα³, το αίτημα για τη συμμετοχή των πολιτών στην αναπτυξιακή διαδικασία αποτελεί ένα από τα πιο σημαντικά κίνητρα για μια ολοκληρωμένη εξέλιξη. Στη συμμετοχή των κατοίκων μιας περιοχής σε ολόκληρη τη φάση της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης μπορούμε να διακρίνουμε σε μια πρώτη φάση τη συμμετοχή στη λήψη αποφάσεων, που αναφέρονται στις οικονομικές και κοινωνικές επιλογές και σε μία δεύτερη τη συμμετοχή στην εφαρμογή των προγραμμάτων οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης. Και στις δύο κατηγορίες η σύνδεση έ-

χει μερικό χαρακτήρα, γιατί η συμμετοχή αναφέρεται στο σχέδιο. Δεν αναλύονται εδώ οι έννοιες της συμμετοχικής δημοκρατίας ή των αυτοδιαχειριστικών συστημάτων που χαρακτηρίζονται από μια σειρά άλλων στοιχείων και υπερβαίνουν τα δεδομένα κοινωνικοπολιτικά πλαίσια.

Στις σημερινές οικονομικές και κοινωνικές συνθήκες της χώρας μας και δεν μπορούμε να εντοπίσουμε μία κατηγορία παρέμβασης και συμμετοχής από αυτές που αναφέραμε και κατ' επέκταση να εκτιμήσουμε τα αποτελέσματά της. Θα πρέπει όμως να σημειώσουμε ότι το επίπεδο συμμετοχής δεν είναι αυθαίρετο και δεν επιβάλλεται μηχανικά εκ των άνω. Είναι προϊόν πολύ βαθιών μετασχηματισμών στους κόλπους μιας κοινωνίας κάτω από την πίεση μιας γενικότερης πολιτικής οικονομικής και ταξικής πάλης που τοπικές πρωτοβουλίες αυτοδιοικητικής μορφής, σε οποιαδήποτε έκταση και με οποιαδήποτε δυναμική και αν εμφανίζονται, στηρίζουν και διαμορφώνουν, γιατί βοηθούν στη δημιουργία μιας νέας κοινωνικής πραγματικότητας.

Η Ελλάδα, την περίοδο που ακολουθεί τη μεταπολίτευση, έχει να παρουσιάσει ποικιλία από παρόμοιες διεργασίες. Ενδεικτικά θα αναφερθούμε σε μια σειρά αυτοδιοικητικές πρωτοβουλίες στην πόλη της Λευκάδας το χρονικό διάστημα 1975-1983, και θα προσπαθήσουμε να διαγράψουμε τα όρια και τις δυνατότητές τους. Χωρισμένη σε τέσσερα μέρη η εργασία μας εξετάζει στο πρώτο μέρος ορισμένα στοιχεία για την οικονομική και κοινωνική δόμηση του χώρου, αναγκαία για να γίνει κατανοητή η γένεση και η εξέλιξη των λαϊκών πρωτοβουλιών, στο δεύτερο και στο τρίτο μέρος με διάφορες φάσεις των πρωτοβουλιών αυτών και στο τελευταίο, τέταρτο μέρος, επιχειρείται η αξιολόγησή τους.

1. Στοιχεία για την οικονομική και κοινωνική δόμηση του χώρου.

Η Λευκάδα ανήκει στα Ιόνια Νησιά, έχει όμως και γεωγραφικά και μορφολογικά μεγαλύτερη σχέση με την Στερεά Ελλάδα, από όπου την χωρίζει διάλυτος 50 μέτρων⁴. Ως προς τις αναπτυξιακές δυνατότητες ο Νομός παρουσιάζει ιδιομορφίες των μικρών ελληνικών νησιών⁵. Ο πρωτογενής τομέας εμποδίζεται από εγγενείς δυσκολίες, που συνδέονται με τη φυσική

1. Βλ. Jaroslav Vanek: «The Participatory Economy» Cornell University Press / N.York, London 1974.

2. Για την έννοια του στρατηγικού προγραμματισμού, ιδιαίτερα σε μακροοικονομικό επίπεδο, βλέπε Αιμίλιου Ζαχαρέα «Ο Στρατηγικός πολιτικός προγραμματισμός της οικονομίας» Εκδόσεις «Οδυσσέας», Αθήνα, 1978.

3. Βλ.: Γ. Πρεβελάκη: «Γεωγραφικά και εννοιολογικά πλαίσια της αποκέντρωσης» Πολίτης, Τεύχος 64-65, Αθήνα, 1983.

4. Για μια ανάλυση του φυσικού περιβάλλοντος βλ. Νομαρχιακό Ταμείο Λευκάδας «Οργάνωση του χώρου Νομού Λευκάδας σε σχέση με τους υπάρχοντες πόρους και τις διαφαινόμενες τάξεις εξέλιξής του συστήματος των Οικισμών» Συλλογική εργασία, Αθήνα 1981.

5. Βλ. αναλυτικότερα Θανάση Καλαφάτη «Ερμηνεία της Τουριστικής Διαδικασίας, επιπτώσεις της και πλαίσιο στρατηγικής αναπτυξιακής παρέμβασης», Εφημερίδα Δημοκρατική Λευκάδα, Φύλλο 51, 1980.

διαμόρφωση του εδάφους, τις οικονομίες μικρής κλίμακας⁶ και τα απαγορευτικά θεσμικά πλαίσια.⁷ Ο δευτερογενής τομέας δεν μπορεί να θεωρηθεί βιώσιμος (αν και σένα ευρύτερο πλαίσιο ενδοπεριφερειακής ανάπτυξης είναι δυνατόν να εξελιχθούν κάποιοι κλάδοι του) από πλευράς μεγέθους απασχόλησης, εγκατεστημένης ισχύος και ανταγωνιστικής ικανότητας. Οι δυνατότητες του τριτογενή τομέα περιορίζονται στην τουριστική δραστηριότητα. Η κατανομή της έκτασης του νομού σε βασικές κατηγορίες χρήσης (βλ. πίνακα 1) αποκαλύπτει εμφανέστατα τις δυσκολίες που παρουσιάζει η οικονομική ανάπτυξη του νησιού. Με γεωμορφολογική δομή καθαρά ορεινή η Λευκάδα έχει το 72,6% του εδαφικού χώρου ορεινό, το 17,2% ημιορεινό και το 10,2% πεδινό.⁸

ΠΙΝΑΚΑΣ 1. Κατανομή έκτασης Νομού και Δήμου Λευκάδας κατά βασικές κατηγορίες χρήσης. (σε χιλ. στρεμ.)

Α.Α.	Βασικές Κατηγορίες	Νομός Λευκάδας		Δήμος Λευκάδας	
		Απόλυτο Μέγεθος	%	Απόλυτο Μέγεθος	%
	Συνολική Έκταση	323,0	100,00	11,0	34,00
1	Καλλιερгодωμένη Έκταση	122,4	37,96	4,0	36,36
2	Βοσκότοποι	118,9	36,81	1,0	9,09
3	Ώδη	57,2	17,71	2,7	24,55
4	Έκταση καλλιεργούμενη από Ψαρά	1,7	0,53	2,0	18,18
5	Έκταση ορεινών	12,4	3,84	1,0	9,09
6	Υπόλοιπη Έκταση	6,2	1,92	0,1	0,91

Πηγή: ΕΣΥΕ, Κατανομή της Έκτασης της Χώρας κατά Βασικές Κατηγορίες, Αθήνα 1970.

Μια δεκαετία πριν οι προοπτικές για την οικονομική ανάπτυξη του νησιού παρουσιάζονταν δυσοίωνες. Οι οικονομικές δραστηριότητες αναπτύσσονταν στα ίδια παραδοσιακά πλαίσια, η παραγωγή των κύριων προϊόντων (λάδι-κρασί) παρουσίαζε κάμψη, η μετανάστευση αλλοίωσε την πληθυσμιακή και κοινωνική υφή του νησιού και ο δείκτης της τουριστικής πυκνότητας ήταν σχετικά χαμηλός.⁹

Η Λευκάδα, και οι νομοί Ευρυτανίας, Γρεβενών, και Θεσπρωτίας, αποτελούσαν την ομάδα των πιο προβληματικών ελληνικών περιοχών. Οι μελέτες που διατυπώνουν κάποιες προτάσεις για την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη του νομού, τα τελευταία χρόνια, συμφωνούν όλες ότι η δυσμενής δημογραφική εξέλιξη θεωρείται ο πιο απαγορευτικός παράγοντας ανάπτυξης.¹⁰ Αληθινή πληθυσμιακή συρρίκνωση παρουσιάζεται τα τελευταία 40 χρόνια. Τη δεκαετία 1940-1951 ο πληθυσμός μειώθηκε 1,9%, την περίοδο 1951-61 4,9%, την περίοδο 1961-71 15,2%, ενώ σύμφωνα με την απογραφή του 1981 η μείωση είναι 11,4%.¹¹

Ως προς την κατανομή του εισοδήματος, το διάστημα 1961-1971 που έχουμε διαθέσιμα στοιχεία, παρουσιάζεται επιδείνωση σε σχέση με την υπόλοιπη χώρα.¹² Ενώ το 1961 το κατά κεφαλή ιδιωτικό εγχώριο εισόδημα αποτελούσε το 75% του μέσου εισοδήματος της χώρας και το 50% της περιφέρειας της

πρωτεύουσας, το 1971 οι δείκτες ήταν αντίστοιχα 53% και 39%. Θα πρέπει να συμπληρώσουμε ότι το επίπεδο που αναφέραμε παρουσιάζει βελτίωση 20% εξαιτίας της συμβολής που έχει η αναδιανεμητική λειτουργία του φορολογικού συστήματος και οι εισοδηματικές επιδράσεις από την εισροή των μεταναστευτικών εμδασμάτων.

Σ' αυτές τις δημογραφικές και οικονομικές συνθήκες, παράλληλα με δυσεπίλυτα προβλήματα ποικίλων μορφών, που δημιουργούν τα ανεκτέλεστα έργα ύδρευσης και αποχέτευσης στην πόλη, αρχίζει από το 1975 ένα γρήγορο κύμα τουριστικής ανάπτυξης. Η έντονη τουριστική πίεση είχε σαν αποτέλεσμα να τριπλασιαστεί ο αριθμός των ξένων επισκεπτών την περίοδο 1977-1979 και να καλύψει τον μισό πληθυσμό του νησιού, ανοίγοντας διεξόδους και πρόσθετα προβλήματα.¹³

Την περίοδο που ακολουθεί τη δεκαετία του '50, σ' αυτό το πλαίσιο, αναπτύσσεται ένα ιδιόρρυθμο πολιτικό και πολιτιστικό κίνημα. Το μεν πολιτικό κίνημα έρχεται σαν συνέχεια των αγώνων της εθνικής αντίστασης και δεν είναι αρθρωμένη έκφραση της κοινωνικής διαπάλης μέσα από εργασιακούς χώρους. Το πολιτιστικό έχει βαθιές διασυνδέσεις με τον επανησιακό πολιτισμό και, στο μεταπολεμικό του τουλάχιστον ξεκίνημα, εμπεριέχει στοιχεία πολιτικής διαμαρτυρίας, και αντίδρασης σε γενικότερες οικονομικές επιλογές.¹⁴ Οι τοπικές υπερχολές επηρεάζουν τον χαρακτήρα της ζωής και οι πολιτιστικές εκδηλώσεις από εξελίξεις που σφραγίζουν την περίοδο του θεσμοποιημένου αντικομμουνισμού χάνουν γρήγορα την κοινωνική τους αιχμή. Εκτός από την οργανωμένη συνδικαλιστική και πολιτική δράση και κάποιες σκόρπιες έντυπες φωνές σε πρώτη φάση την περίοδο αυτή η ενεργοποίηση των πολιτών για την προώθηση και τη λύση των συλλογικών προβλημάτων έχει πολύ περιορισμένο χαρακτήρα. Το 1962 στα πλαίσια της σύνδεσης του φοιτητικού κινήματος με το άμεσο κοινωνικό του περιβάλλον οργανώθηκε από τον τοπικό Σύλλογο Λευκαδίων Φοιτητών το Α' Συνέδριο Μελέτης Τοπικών προβλημάτων με αποτέλεσμα να τεθεί σφαιρικά στην ολότητά του το πρόβλημα της οικονομικής και κοινωνικής ανάπτυξης στους ίδιους τους κατοίκους του νησιού.¹⁵ Η πρωτοβουλία δεν είχε άμεση συνέ-

6. Βλ. Θ. Καλαφάτη, «Τουριστική Πολιτική και Οικονομική Ανάπτυξη» Εφημερίδα «Δημοκρατική Λευκάδα» Φύλλο 4-5, 1976.

7. Βλ. σημ. 4.

8. Βλ. Νομαρχιακό Ταμείο Λευκάδας «Ρυθμιστικές και Ρυμοτομικές Μελέτες Πόλης Λευκάδας» Συλλογική εργασία, Αθήνα 1980.

9. Βλ. σημ. 5.

10. Βλ. σημειώσεις 4 και 8.

11. Βλ. σημείωση 5.

12. Βλέπε: Υπουργείο Συντονισμού, Γενική Διεύθυνση Εθνικών Λογαριασμών «Εκτιμήσεις Περιφερειακού προϊόντος της Ελλάδας 1970 και 1974», Αθήνα 1979, και Ε. Βολουδάκη και Ε. Πανουργιά «Μία εκτίμηση της περιφερειακής (κατά Νομούς) κατανομής».

13. Βλ. σημείωση 5.

14. Ενδιαφέροντα στοιχεία για τις πολιτιστικές εκδηλώσεις περιέχονται στην εφημερίδα «Λευκαδίτικες Σελίδες», αξιολογικό φύλλο του μουσικοφιλολογικού ομίλου «Ορφείας».

15. Βλέπε εφημερίδα «Λευκαδίτικες σελίδες», Φύλλο 14, Ιούλιος 1962 και τις Αθηναϊκές εφημερίδες της εποχής.

πραγματοποιήθηκαν δύο τοπικά συνέδρια και οργανώθηκαν με επιτυχία μαχητικά συλλαλητήρια και πορείες για την επίλυση των τοπικών προβλημάτων, με την καθοδήγηση του ΣΜΑΛΕΠ, κάτω από ορισμένες ευνοϊκές κοινωνικές και ιστορικές συντυχίες που δεν υπάρχουν πια.

Στον πίνακα που ακολουθεί προσπαθούμε να δώσουμε με αριθμητικά στοιχεία τις σπουδαιότερες συνεδριακές εκδηλώσεις στη Λευκάδα την περίοδο 1976-79.

Οι συνεδριακές εκδηλώσεις την περίοδο 1975-1983 δεν αποτελούν απλώς φάσεις καταγραφής και εκλαίκευσης των τοπικών προβλημάτων. Ενδιάμεσα δημιουργούνται ζυμώσεις και γίνονται αγωνιστικές προωθήσεις των προβλημάτων, σε τρόπο που να μπορούμε να πούμε ότι τα ίδια προβλήματα αντιμετωπίζονται κάθε φορά σε διαφορετικό επίπεδο συνειδητοποίησης, ανεξάρτητα από τον συγκεκριμένο οργανωτικό φορέα.¹⁸ Η δεύτερη αποτελεί φυσική συνέχεια της πρώτης και η τρίτη της δεύτερης όχι τόσο στην ποιότητα όσο στην κατεύθυνση. Η πρώτη έθεσε απλά το πρόβλημα της τουριστικής ανάπτυξης σε σχέση με τη γενικότερη ανάπτυξη, την ανάπτυξη της αγροτικής παραγωγής ειδικότερα και υπογράμμισε ορισμένα προβλήματα πολεοδομικής αναρχίας που η τουριστική επέκταση δημιούργησε. Η δεύτερη είχε σαν γενικό πλαίσιο αναφοράς και πάλι την τουριστική ανάπτυξη, προσπάθησε όμως να διευρενήσει πιο συστηματικά τις ισορροπίες που θα πρέπει να επιτευχθούν και τις συγκρούσεις που θα πρέπει να αποφευχθούν στη διάρκεια της αναπτυξιακής διαδικασίας. Μέσα από το πρίσμα αυτό έτυχαν μιας ιδιαίτερης εξέτασης οι προτάσεις για ένα τοπικό αναπτυξιακό πρόγραμμα και τα μέσα προτεραιότητας, δηλαδή τα έργα υποδομής που οδηγούν στον σκοπό αυτό, όπως η ύδρευση, οι συγκοινωνίες, η αποχέτευση. Η σημασία της δεύτερης συνεδριακής εκδήλωσης σε σχέση με την πρώτη δεν περιορίζεται στον ευρύτερο και πιο καλοδιαρθρωμένο χαρακτήρα της. Βαραίνει ιδιαίτερα το γεγονός, ότι σε μια περίοδο που οι υπεύθυνοι κρατικοί φορείς εκπονούσαν μελέτες και σχέδια για έργα υποδομής και η εκτέλεσή τους ξεκινούσε σ' ένα δημόσιο χώρο, οι προτάσεις των τεχνικών υπηρεσιών και των κρατικών υπευ-

θύνων συνεξετάζονταν με τις προτάσεις ιδιωτικών επενδύσεων (όπως η περίπτωση της γύρας) και εισηγήσεις των ίδιων των κατοίκων.

Για πρώτη φορά οι υπεύθυνοι των υπηρεσιών περιφερειακής ανάπτυξης βρέθηκαν αντιμέτωποι όχι μόνο με την κριτική αλλά και τις εναλλακτικές προτάσεις των ίδιων των ενδιαφερομένων.

Η τρίτη συνεδριακή εκδήλωση δεν είναι απλά μια αναφορά στα τοπικά προβλήματα ενός ποιοτικότερου επιπέδου. Διαγράφει έναν διαφορετικό τρόπο τοποθέτησης των προβλημάτων. Επιλέγοντας προβλήματα, στα οποία τα δύο προηγούμενα συνέδρια αναφέρθηκαν, ο ΣΜΑΛΕΠ προχώρησε στην έκθεση μελετών, θα λέγαμε σκοπιμότητας, που έγιναν από ειδικούς επιστήμονες και ενδιαφερόμενους συλλογικούς φορείς (Σύλλογος Ψαράδων, Αγροτικός Σύλλογος) ενώ ταυτόχρονα εμπλέχθηκαν στον διάλογο οι υπεύθυνοι των κρατικών οικονομικών υπηρεσιών της περιοχής.

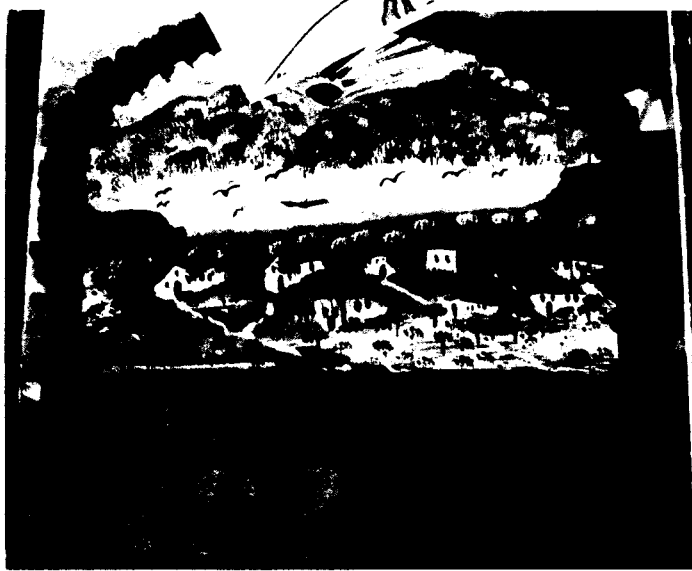
Η έκθεση των δεδομένων θέτει αβίαστα το ερώτημα. Πόσο ευρύς ήταν ο λαϊκός χαρακτήρας των συνεδριακών εκδηλώσεων και μέχρι ποιού σημείου μαρτυρεί μια ευρεία συμμετοχή των πολιτών; Αν λάβουμε υπόψη ότι ο οικονομικά ενεργός πληθυσμός της πόλης κυμαίνεται στους 3000 κατοίκους, βλέπουμε ότι το ποσοστό συμμετοχής στα συνέδρια από 3% το 1976 ανέβηκε σε 6% το 1980 και σταθεροποιήθηκε στα ίδια επίπεδα το 1983.

18. Η θεματολογία των συνεδριακών εκδηλώσεων έχει ως εξής: 1975: Τουριστική Πολιτική και Οικονομική Ανάπτυξη, Πολεοδομικά και Ανθρωπιστικά προβλήματα Τουρισμού. 1980: Ο τουρισμός στην Αγία Μαύρα 1850-1950, Ερμηνεία της Τουριστικής Διαδικασίας, Επιπτώσεις της και πλαίσιο Αναπτυξιακής Παρέμβασης, Τουρισμός και Ισορροπη Ανάπτυξη, Προτάσεις για ένα Πενταετές πρόγραμμα ανάπτυξης του Νομού, Μέση οδός, Τουρισμός και βιοτεχνία, οικόπεδα εμπορική αναπτυξιακή περίπτωση της Λευκάδος, Τα πολεοδομικά προβλήματα στην Λευκάδα - αξιοποίηση περιοχών, Ύδρευση - αποχέτευση, Προστασία Περιβάλλοντος, Συγκοινωνιακά προβλήματα της Λευκάδας, Πολιτιστική κίνηση και τουρισμός (περίπτωση Λευκάδος), Βιβλιοθήκες - μουσεία - παραδοσιακά στοιχεία (περίπτωση Λευκάδος), Τουρισμός - αλλαγή και κοινωνικοθητικές επιδράσεις, η ιδεολογία της τουριστικής πολιτικής και οι κοινωνικές προεκτάσεις. 1983: Η ανάπτυξη των ιχθυοτροφείων - η αξιοποίηση του κάμπου της Βασιλικής, Αλυκές, Ιόνιο Πανεπιστήμιο, Αξιοποίηση Κάστρου, Πνευματική και Πολιτιστική κίνηση, Γιορτές Λόγου και Τέχνης, Ρόλοι της Τοπικής Αυτοδιοίκησης στην Οικονομική Ανάπτυξη (συζήτηση στρουγγυλής τραπέζης).

Πηγή: Εφημερίδα Δημοκρατική Λευκάδα, πολυγραφημένα πρακτικά Α' Συνεδρίου ΣΜΑΛΕΠ Λευκάδα 1981.

ΠΙΝΑΚΑΣ 2. Ποσοτικές όψεις των συνεδριακών εκδηλώσεων

ΟΡΓΑΝΩΤΙΚΟΣ ΦΟΡΕΑΣ	ΕΤΟΣ	ΓΕΝΙΚΟ ΘΕΜΑ	ΔΙΑΡΚΕΙΑ (Μέρες)	ΕΙΣΗΓΗΤΕΣ (Αριθμού)	ΠΑΡΕΜΒΑΣΕΙΣ (Αριθμού)	ΣΥΝΔΕΡΟΙ Μέσος όρος
Δημοκρατική Λευκάδα	1976	Λευκάδα και Τουρισμός	1	3	13	100
ΣΜΑΛΕΠ	1980	Τουρισμός στη Λευκάδα	3	12	46	200
ΣΜΑΛΕΠ	1983	Αναπτυξιακά θέματα Λευκάδας	3	13	20	200

379. Κορυδαλλός, Πειραιάς

Όσον αφορά τη σύνθεση των εισηγητών, μελετώντας τον πίνακα 3 βλέπουμε ότι είναι άτομα υψηλού μορφωτικού επιπέδου γενικά, διαφοροποιούνται όμως προοδευτικά, και η συμμετοχή διευρύνεται με άτομα μη πανεπιστημιακής κατάρτισης στο δεύτερο και τρίτο συνέδριο. Διαφοροποιήσεις παρουσιάζονται και στην προέλευση των εισηγητών. Με την πάροδο του χρόνου μεγαλώνει η συμβολή μη Λευκάδιων εισηγητών, εξισορροπείται η συμβολή των Λευκάδιων εκτός Λευκάδας και μειώνονται οι τοπικές υπερβολές.

Οι μεταβολές που παρατηρήσαμε θα θέλαμε να πιστεύουμε ότι δεν οφείλονται σε τυχαία γεγονότα, αλλά αντικατοπτρίζουν μιαν ωριμότερη φάση στον γενικότερο προβληματισμό των συνεδρίων.

Το ποσοστό παρέμβασης σε σχέση με τους συνέδρους παρακολουθεί την ανοδική πορεία του ποσοστού συμμετοχής των συνέδρων μέχρι το 1980 και παρουσιάζει κάποια κάμψη στην επόμενη φάση. Τα αίτια αυτής της εξέλιξης ποικίλουν. Η δεύτερη συνεδριακή εκδήλωση έγινε σε κλίμα ευφορίας και αισιοδοξίας για το μαζικό κίνημα, που δεν συμπίπτει με το κλίμα πολιτικής αναμονής που επικρατεί από τον Οκτώβριο 1981 σαν ένα γενικό κλίμα και για το άμεσο διεκδικητικό κίνημα και για εκδηλώσεις ευρύτερου χαρακτήρα. Το κλίμα κινητοποίησης και ευφορίας που επικρατούσε απηχείται και στις παρεμβάσεις του 1ου Συνεδρίου του ΣΜΑΛΕΠ που γίνονται από άτομα υψηλότερου οπωσδήποτε μορφωτικού επιπέδου από το 1976 και είναι κάποτε ισάξιες των εισηγήσεων.

Μηχανικοί (πολιτικοί, μηχανολόγοι, αρχιτέκτονες, πολεοδόμοι) νομικοί, οικονομολόγοι, κοινωνιολόγοι, γεωπόνοι, εκπαιδευτικοί και εκπρόσωποι του επαγγελματικού κόσμου συμβάλλουν με τρόπο ιδιαίτερα εποικοδομητικό με την παρέμβασή τους.

Σ' αυτή την άμεση και ποσοτικά μετρήσιμη συμμετοχή θα πρέπει να προσθέσουμε και τη δευτερογενή συμμετοχή, που ιδιαίτερα χαρακτηρίζει τις μικρές πολιτείες. Είναι η μεταφορά των συζητήσεων από τον επίσημο χώρο στα καφενεία, στα σπίτια, ή σε άλλους μαζικούς χώρους. Η δευτερογενής συμμετοχή υπήρξε αξιόλογη και στα τρία συνέδρια που μελετάμε.

3. Η προώθηση των προβλημάτων.

Οι λαϊκές κινητοποιήσεις, που παράλληλα συνοδεύουν τις συνεδριακές περιορισμένες χωρικά εκδηλώσεις, απλώνονται σ' ένα πολύπλοκο κοινωνικό και πολιτικό πεδίο μικρής πόλης. Δεν είναι αντικείμενο της ανάλυσής μας η εξέταση των παραγόντων που εμπλέκονται στη διαδικασία της μαζικής πάλης. Θα επιχειρήσουμε μόνο κάποιες διαπιστώσεις, αποκύημα της επαφής με τις συγκεκριμένες καταστάσεις.

Οι κινητοποιήσεις μέχρι το 1979.

Την περίοδο αυτή οι κινητοποιήσεις από την ομάδα της Δ.Α. έχουν χαρακτήρα εκλαϊκιστικό και στοχεύουν άμεσα να πληροφορήσουν τους κατοίκους για τις εξελίξεις που σημειώνονται στα διάφορα έργα υποδομής, και να κοινολογήσουν κάποιες τεχνικές λύσεις. Μέλη της συντακτικής επιτροπής δεσμεύονται προσωπικά να εκπονήσουν τεχνικές εναλλακτικές προτάσεις, και με δημόσιες συζητήσεις, γίνεται προσπάθεια να διαμορφωθεί ένα επικτικό σύστημα άρσης των κοινωνικών συγ-

ΠΙΝΑΚΑΣ 3. Μορφωτικό επίπεδο και προέλευση Σώματος Εισηγητών

ΕΤΟΣ	ΜΟΡΦΩΤΙΚΟ ΕΠΙΠΕΔΟ			ΠΡΟΕΛΕΥΣΗ			
	Πανεπιστημιακό %	Μή Πανεπιστημιακό %	Σύνολο %	Λευκάδιου		Μη Λευκάδιου	
				Κάτοικοι Λευκάδας %	Εκτός Λευκάδας %	Κάτοικοι Λευκάδας %	Εκτός Λευκάδας %
1976	100.0	-	100.0	-	100.0	-	-
1980	90.0	10.0	100.0	58.0	25.0	8.5	8.5
1983	60.0	40.0	100.0	31.0	31.0	7.0	31.0

κρούσεων που διαφαίνονται. Όταν οι συγκρούσεις επεκτείνονται στην ίδια τη συντακτική επιτροπή της Δ.Λ. η προσπάθεια ατονεί.

Οι κινητοποιήσεις από το 1980 και μετά.

Την περίοδο αυτή ενεργοποιείται βασικά ο ΣΜΑΛΕΠ. Σε μια πρώτη ημιπερίοδο που φθάνει μέχρι τις εκλογές του 1981 το κύριο πρόβλημα που προωθεί ο ΣΜΑΛΕΠ είναι εκείνο της ύδρευσης της πόλης και των γειτονικών 12 κοινοτήτων. Οι δυσμενείς υδρογεωλογικές συνθήκες και η ανυπαρξία υπόγειων υδάτων δημιουργούν προβλήματα άρδευσης και ύδρευσης στο νησί. Το πρόβλημα ιδιαίτερα έντονο στην πόλη, όπου η ποσότητα και η ποιότητα της κύριας πηγής, της Μεγάλης Βρύσης κρίνονται μη ικανοποιητικές, φάνηκε πως θα μπρούσε να διευθετηθεί με την παροχή νερού από την πηγή Μοναστηρακίου Ακαρνανίας. Η συμφωνία, ενώ οι σωληνώσεις είχαν αρχίσει να τοποθετούνται, δεν έγινε ποτέ και η κλασική μικρόθωρη αντιδικία δύο κοινοτήτων για την αξιοποίηση πλουτοπαραγωγικών πόρων, επαναλήφθηκε ακόμη μια φορά. Παρά τις κινητοποιήσεις, που με την καθοδήγηση του ΣΜΑΛΕΠ οργανώθηκαν με σκοπό πιέσεις προς την Κυβέρνηση για μια ενεργό κυβερνητική παρέμβαση, η λύση του προβλήματος αποτελεσματώθηκε με τις παρατεταμένες διαβουλεύσεις, και την ουσιαστική αδιαφορία της συντηρητικής δημοτικής αρχής. Οι κινητοποιήσεις που συνεχίστηκαν δεν ευδοκίμησαν πρακτικά. Αν και το πρόβλημα παραμένει άλυτο, πολλές θετικές επιδράσεις παρουσιάστηκαν στον μαζικό χώρο. Καθολική συμμετοχή (μερικές φορές περισσότερη από 2500 άτομα) και λαϊκή ενότητα ήταν το κλίμα στο οποίο έγιναν οι κινητοποιήσεις για την άρδευση.

Από το 1982 η δραστηριότητα του ΣΜΑΛΕΠ υποχωρεί. Η εναπόθεση της λύσης όλων των προβλημάτων στην κυβερνητική αλλαγή επηρέασε και την ενεργοποίηση του ΣΜΑΛΕΠ και την οργάνωση της τρίτης συνεδριακής εκδήλωσης που ύστερα από αναβολές έγινε μόλις το 1983, αντί το 1982 όπως είχε αρχικά προγραμματιστεί.

4. Θετικά και αρνητικά στοιχεία της λαϊκής παρέμβασης

Συμπεράσματα.

Οι προηγούμενες εκδηλώσεις βοήθησαν να δημιουργηθεί μια νέα κοινωνική και πολιτική δυναμική, έστω και αν δεν αποτελούν μορφές λαϊκής συμμετοχής, όπως ο όρος σκιαγραφήθηκε στο πρώτο μέρος. Ειδικότερα μπορούμε να επισημάνουμε. — Ο διάλογος και η ελεύθερη ανταλλαγή από την ανάπτυξη αυτών των εκδηλώσεων κατοχυρώθηκαν σαν απαραίτητα συστατικά στοιχεία της δημόσιας και κοινωνικής ζωής, προηγούμενα για οποιαδήποτε παρόμοια μελλοντική συλλογική προσπάθεια.

— Ιδέες που συνδέονται με την οικονομική και κοινωνική ανάπτυξη και αφορούν τη σχέση στους διάφορους οικονομικούς κλάδους, που μπορούν να οδηγήσουν σε μια δικαιότερη κατανομή του εισοδήματος, εξειδικευμένες στη συγκεκριμένη κοινωνική, πολιτιστική και οικονομική δομή, απέκτησαν συγκεκριμένη αξία για την καθημερινή ζωή.

Οι εξελίξεις που σημειώθηκαν με ανοικτές συγκρούσεις για τη χρήση στις ζώνες γης για τουριστικούς ή γεωργικούς σκοπούς¹⁹ ή για τη μεταφορά λυμάτων από την μία περιοχή στην

άλλη²⁰ καταδείχνουν τη σημασία που έχει το σύστημα της άρσης των συγκρούσεων.²¹

Η κυβερνητική απόφαση για την αξιοποίηση του Κάμπου της Βασιλικής και η δημιουργία μονάδας χειροτεχνιών με την πρωτοβουλία των ίδιων των γυναικών-παραγωγών αποτελούν μικρούς, αλλά ενδεικτικούς καρπούς των προηγούμενων εκδηλώσεων.

— Το πρότυπο οργανωτικών μεθοδεύσεων και πολιτικής συμπεριφοράς, που δημιουργήθηκε, επηρεάζει σ' ένα βαθμό την πρακτική των τοπικών πολιτικών σχηματισμών.

— Η διατύπωση γενικών απόψεων και εξειδικευμένων λύσεων από τους ενδιαφερομένους κατοίκους απομυθοποίησε την αντίληψη ότι ο προγραμματισμός είναι έργο ειδικών.

Ταυτόχρονα πρέπει να υπογραμμίσουμε ότι:

— Για μια σειρά ειδικότερα προβλήματα η αναγκαία συσπείρωση των άμεσα ενδιαφερομένων δεν ευκοκίμησε, π.χ. για την αξιοποίηση του ιχθυοτροφείου, και το απαραίτητο συνεταιριστικό πνεύμα δεν υπήρξε, π.χ. κάμπος της Βασιλικής.

— Για λόγους σύνθετους, που δεν περιορίζονται στην έλλειψη μόνο ολοκληρωμένης στρατηγικής μεθόδευσης σε κρίσιμα θέματα ανοικτών συγκρούσεων, η παρεμβάση ήταν υποτονική.

— Δεν στάθηκε δυνατό να αξιοποιηθεί η συμμετοχή στις διάφορες Επιτροπές Τοπικού Προγραμματισμού.

Οι προηγούμενες αυτοδιοικητικές μορφές αναπτύχθηκαν σε ιδιόρρυθμο πολιτικό και συνδικαλιστικό πλαίσιο επέτρεψαν (μαζί με άλλους παράγοντες που έχουν αναλυθεί προηγούμενα) την αυτόματη δράση από τη βάση, εξ αιτίας της αδυναμίας των πολιτικών και συνδικαλιστικών φορέων να παρέμβουν σε μια πρώτη φάση, στις οικονομικές εξελίξεις. Μένει ανοικτό ερώτημα αν η ενδυνάμωση των προηγούμενων φορέων θα επιτρέψει ή όχι την αυτόματη δράση. Παράλληλα προς τα πιθανά περιοριστικά όρια δεν θα πρέπει να αγνοηθεί το γεγονός ότι οι προηγούμενες εκδηλώσεις αναπτύχθηκαν ταχύτατα, στο βαθμό που οι συγκρούσεις ανάμεσα στα διάφορα στρώματα και περιοχές ήταν αμβλυμένες και κάμφθηκαν όταν οι αντιθέσεις έγιναν πιο έντονες, χωρίς να παραγνωρίζουμε ότι οι αντιθέσεις θα ήταν μεγαλύτερες αν έλειπε η παρέμβαση.

Στα συμπεράσματά μας δεν θέλουμε να αγνοήσουμε την πολυπλοκότητα της κοινωνικής δυναμικής. Οι διαπιστώσεις μας, ιδιαίτερα σε ότι αφορά τη μελλοντική εξέλιξη, δεν διατηρούν παρά έναν ενδεικτικό χαρακτήρα, σκιαγραφούν μία πιθανότητα και δεν διεκδικούν με βεβαιότητα την απολυτότητα.²²

19. Οι ελαιοπαραγωγοί ζητούν την εγκατάσταση μονάδων επεξεργασίας γεωργικών προϊόντων στην τουριστική περιοχή του Νυδριού σε αντίθεση με τους κατοίκους της περιοχής.

20. Πρόκειται για το πρόβλημα των λυμάτων αποχέτευσης, για το οποίο οι κάτοικοι 2 περιοχών βρίσκονται σε σύγκρουση.

21. Πρακτικά Εργασίων Α' Συνεδρίου ΣΜΑΛΕΠ.

22. Θα ήθελα να εκφράσω τις ευχαριστίες μου στον αγαπητό φίλο και στέλεχος της Δ.Λ. Σπύρο Θάνο για την ευγενή του διάθεση να συμβάλει με πληροφορίες και συγκέντρωση υλικού στη σύνθεση της παρούσης εργασίας.